

How to cite: Ponomarenko, O. (2023). Behavioral manifestation of cultural orientations of the Ukrainian screen hero in modern audiovisual works. *Global Innovations and Collaborative Solutions in Contemporary Science* (pp. 171-176). Futurity Research Publishing. https://futurity-publishing.com/international_conference_3/

Behavioral manifestation of cultural orientations of the Ukrainian screen hero in modern audiovisual works

Поведінковий прояв культурних орієнтацій українського екранного героя в сучасних аудіовізуальних творах

Пономаренко Олександра Анатоліївна

Викладач, КНУТКиТ ім.І.К.Карпенка-Карого, м. Київ, Україна, alexadof@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0004-0673-108X>

Accepted: November 15, 2023 | **Published:** November 21, 2023 | **Language:** Ukrainian

Abstract: The study highlights the main heroic images in Ukrainian cinema. The research methodology is based on the application of a historical-cultural approach, methods of comparative analysis, comparison, and generalization, which allowed to analyze the main trends of visualization of heroic images in Ukrainian cinematography of the modern period. The interdisciplinary methodology makes it possible to reveal the main chronological and value-meaning features of heroic images in Ukrainian cinema. The goals of the study are attempts to determine the main trends in the construction of heroic images in Ukrainian cinematography during the period of independence. The main results of the study indicate the construction of images of screen heroes in Ukrainian audiovisual works using specific examples. The conclusion states that each of the heroes has its own characteristics, behavioral manifestations, cultural values in certain socio-historical conditions.

Key: audiovisual work, Ukrainian screen hero, cultural orientations, film art, screen art.

Вступ

Аудіовізуальні твори візуально відтворює світ і людину у всіх її проявах. Відтак, свідоме та несвідоме, сенс та інші категорії є суб'єктивними феноменами людини. Отже, феномен підсвідомого ґрунтується на теорії сприйняття, концепції «аудіовізуального механізму мислення» і є інструментом відтворення реальності. Засобами екранного дійства людина поринає в «життєву

реальність», яка є видом буття. Взаємини «людина - екран» є динамічним процесом і спирається на основу кінематографічного мислення.

Аудіовізуальне мистецтво нерозривно пов'язане з технологіями, і вся історія розвитку кіно, телебачення та мультимедіа свідчить про те, що зміни в естетиці аудіовізуальних творів зумовлені не лише наслідками змін у соціокультурному середовищі, Розвиток акторської майстерності в аудіовізуальних мистецтвах визначається тим, що об'єктивні процеси технологізації домінують у матеріально-виробничій сфері і водночас зачіпають духовно-інтелектуальні сфери науки, мистецтва, освіти та комунікації. Найбільш несподіваним і непередбачуваним стало впровадження машин у сферу мистецтва.

Результати дослідження

Багато дослідників вивчали поведінковий прояв культурних орієнтацій українського екранного героя в сучасних аудіовізуальних творах. За Десятником та Лимарем (2020) одним з найактуальніших питань сучасної кінопедагогіки, визначено основні елементи акторської техніки. Федоренко (2018) підкреслює оригінальність ідеї, ґрунтуючись на теорії сприйняття та концепції «механізмів кінематографічного мислення», він є інструментом для відтворення реальності. Кохан (2020) показує, що кінознавці окреслили низку важливих життєвих питань, які мають історичні та культурні традиції і можуть слугувати естетичними та художніми орієнтирами у творчому процесі. За Леликом (2021) культурна дипломатія використовує кожен аспект культури нації, зокрема мистецтво – музику й живопис, виставки, які демонструючи культурні об'єкти, показують потенціал держави, освітні програми та програми обміну в різних сферах. Личковська (2023) проаналізувала теоретико-методологічні засади дослідження акторської творчості в аудіовізуальному мистецтві. Встановлено, що теоретико-методологічною основою дослідження трансформації акторської творчості в аудіовізуальному мистецтві є той факт, що особливості цифрової медіареальності відкривають можливості для маніпулювання часом і процесуальністю, які в матеріальній реальності зазвичай є детермінованими і незворотними. Дослідження Мазепи (2018) підтвердило сьогодишню екранну культуру як нову форму розвитку культурних здібностей сучасної людини, новий механізм соціалізації та акультурації. Це також система, яка маніпулює і контролює людську свідомість та управляє людськими потребами.

Naumova (2019) представляє теоретичне осмислення пошуків модернізму та авангарду в 20-му столітті. Великий успіх українських фільмів на кінофестивалях по всьому світу доводить, що вітчизняне авторське кіно є потужним каналом комунікації, елементом культурної дипломатії та дієвим інструментом культурної політики України (Погребняк, 2020). У ході дослідження Поліщука та Гуцала (2019) проведено аналітично-порівняльний аналіз українського кінознавства та використано такі методи дослідження: контекстуальний метод, метод порівняння, дескриптивний метод, стректурний метод. Наукове дослідження фіксує загалом продуктивний період для українського кіно (Швець 2022).

Сучасність, що характеризується заміною «письмової парадигми» на візуальну, вивела екранне мистецтво на перший план. Тому важливо дослідити, як український аудіовізуальні твори періоду незалежності намагалися конструювати героїчні образи в новому національному та соціальному контексті. Конструювання нового символічного простору, одного з ключових елементів суспільної консолідації, актуалізувало потребу у створенні нового героїчного образу. Конструюванням такої фігури займається насамперед митець, і саме він створює відповідний твору образ героя (Kokhan, 2020). У сучасному культурному контексті найважливішими акторами цього процесу стають виробники візуальних артефактів, передусім кінематографісти.

У зв'язку з активним розвитком цього сектору та індустрії у 21 столітті, аудіовізуальне мистецтво, його виробництво, напрямки та сектори все більше привертають увагу зарубіжних та українських дослідників. Аудіовізуальні мистецтва глибоко інтегровані в життя сучасного суспільства завдяки передовим технологіям, які призвели до значних змін на рівні соціальної та культурної онтології. Інтернет, телебачення, телефони, ноутбуки, планшети та інші гаджети мають сильний вплив на формування важливих соціально-економічних процесів і фактично є індикаторами рівня технологічного та культурного розвитку країни та світу. Кількість телевізійних каналів щороку зростає, інтернет-платформи стають доступнішими для будь-якого користувача мережі, кількість фільмів і серіалів, вироблених кіноіндустрією, зростає в геометричній прогресії, а блогерство стає самостійною професією. Таким чином, аудіовізуальні технології впливають на свідомість людей через цінності, моральні норми та моделі поведінки, що транслюються через екрани різноманітних гаджетів (Shvets, 2022).

У списку популярних аудіовізуальних творів такі, як: «Шляхетні волоцюги», «Чорний козак», «Король Данило», «Крути», «Антон і червона химера», «Заборонений», «Довбуш», «Поводир» Ґрунтовний внесок у вивчення візуального мистецтва зробив режисер Санін своїми шедеврами «Довбуш» (2023) та «Поводир» (2013). Головний герой першого твору Довбуш показує українським глядачам якісний, масштабний екшн про національного героя з цікавими чоловічими персонажами. Зокрема, головний герой несе важливий посил про захист народу, українську самобутність. Екранний герой пррхоходить через біль, втрати, кров і страждання аби глядач зрозумів усю важливість цінностей. У фільмі «Поводир» виконавець головної ролі справляє враження спокійної та скромної людини з великим серцем. Хоча він народився в США, він вважає себе українцем і щиро переймається долею України. Його патріотичне виховання проявляється у вчинках, коли він починає збирати речі для українських дітей, які відвідують школу в Детройті. (Захарченко, 2017, 25 жовтня)

Фільм Бровко Романа «Заборонений» (2019) є сильним мистецьким викликом сучасності. Фільм зображує Стуса і як поета, і як дисидента. Як поет, він представлений своїми віршами, що звучать на екрані та за кадром, тоді як як дисидент він розкривається переважно через його суперечки з представниками радянських правоохоронних органів (міліція, КДБ), його розбіжності з адміністрацією аспірантури, де він навчається, його слова між друзями та родиною, а також його бійки з зухвалими шахтарями в горлівській їдальні (див. нижче). Здебільшого ці діалоги показують

Стуса як менш врівноважену людину, яка прагне конфронтації і не бажає себе стримувати. Іншими словами, антагонізм Стуса тут більше пов'язаний з його характером, ніж з чимось іншим. (Нове українське кіно, 2020, 12 грудня).

Тому у фільмі не розглядається детально минуле Василя Стуса, його мотивації, характер, стосунки з родиною та друзями. Усе тут на рівні узагальнень і констатацій. З цього фільму майже неможливо зрозуміти, хто такий Стус і чому він поводить себе так, а не інакше. Тому фільм позбавляє поета оригінальності, особливо психологічного характеру, і подає його дещо плакатним. Можливо, фільм може слугувати лише першим кроком до розуміння життя і творчості Василя Стуса.

Фільм З. Буладзе «Антон і червона химера» (2018). У фільмі, завдяки образу головного героя, порушуються універсальні теми, які хвилюють кожного. Він про важливість дитячої дружби, про класову нерівність і ненависть, які призвели до революції, про імміграцію заради здійснення мрії про краще життя. Фільм допомагає нам зрозуміти, що в житті найголовніше і яка ціна людського життя. Ми сподіваємося, що кожен, хто подивиться фільм, відчує те саме. Дія фільму відбувається 1918 року в невеликому німецькому поселенні в Одеській області. Єврейські батько і син Яша випадково опиняються там після погрому. Яша потоваришував із німецьким хлопчиком Антоном, і разом вони стали свідками найважливішої історичної події. (Фільми українською, 2022, 31 грудня)

Історичний аудіовізуальний твір Шапарева О. «Крути» (2018) відтворює міф про битву під Крутами і показує існування двох міфів. Перший із них - той, що визначався обрядами поховання загиблих у бою під Крутами студентів, проведеними Центральною Радою за ініціати́ви Михайла Грушевського 1918 року. Цей міф мав жертвну риторику, представляючи битву під Крутами як трагічну й сумну сторінку української історії. На початку 1930-х років на Західній Україні було створено багато в чому інший міф. Його мотиви були сформовані під впливом ідеології інтегрального націоналізму. Міф представляв Куртинську битву в урочисто-героїчному ключі й трактував її як перемогу. Головні герої фільму передають живі, реалістичні картини, розповідають історію від серця, а не від пропаганди, що є важливим моментом для сприйняття розумом глядача подій тих часів. (Історія, 2020, 27 вересня)

Екранний герой фільму Березань О. «Шляхетні волоцюги» (2018) виражає ідею зробити легендарних львівських батирів героями фільму здавалася блискучою: пласт культури, субкультуру, яка існувала до війни 100 років тому й особливо захоплювала тих, хто її знав, можна повернути з минулого, залишеного в піснях і оповіданнях, на поверхню в сьогоденні, й через кіно продовжити в оригінальному та За допомогою кінематографа її можна продовжити в живому й оригінальному вигляді. (Українське кіно, 2022, 23 грудня)

Фільм Чабанюка В. «Чорний козак» (2018) містить ідеї про українську психіку, про наш менталітет, про безсмертя української психіки і перехід від минулого до майбутнього, від батьків до дітей. Це кінематографічна казка, що занурює в минуле, у світ наших прабабусь, у світ, обрамлений переживаннями й подвигами козацьких часів, у світ вічної боротьби добра й зла, любові, забуття і смерті. Реальність, близька до натуралізму, містика, сповнена поезії, - ось тло, на якому живуть головні герої. Вони шукають щастя, самі того не усвідомлюючи. Кожен із них знаходить щастя у

своєму маленькому маленькому світі й водночас у просторах вічного Всесвіту (Редько, 2021, 30 грудня).

Химич Т. продемонстрував фільм «Король Данило» (2018). «Король Данило» - це новий крок до ігрового кіно. Тут уже немає ані оповіді, ані історичного архетипу, на основі якого можна було б уявити його долю. Час Данила Халіцького занадто далекий, щоб співпереживати йому на суто фізичному рівні. Та й режисер, схоже, не прагне цього з цілком зрозумілих причин. Інакше кажучи, перед нами якийсь умовний період, міфічна давнина, в якій люди носили інший одяг, їздили на конях і билися холодною зброєю. Все інше - сучасне: зачіски, мова, жарти, інтриги, мотиви. (Кузнецов, 2020, 15 квітня).

Висновки

Насамкінець слід зазначити, що історіографічний аналіз праць з аудіовізуального мистецтва та виробництва в Україні на сучасному етапі аж ніяк не є вичерпним.

Радше його мета - звернути увагу на постійно зростаючий дослідницький інтерес до цієї галузі та спеціалізації серед українських філософів, мистецтвознавців, культурологів та істориків. Особливий інтерес становлять такі теми: становлення кінорежисера та кіноосвіта, дослідження про українські кіношколи, особливості та умови розвитку аудіовізуальних мистецтв у регіоні тощо.

Література

- Десятник, Г. О., і Лимар, Л. Д. (2020). Основи акторської майстерності в екранній творчості. Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 108 с.
- Захарченко, П. (2017, 25 жовтня). Поводир (2014). [Відео]. Youtube. <https://youtu.be/eaY2cJ2cHxk?si=a446lu6QA8xFH3IT>
- Історія. (2020, 27 вересня). Крути (2018). [Відео]. Youtube. <https://youtu.be/vNNHqeLzraXA?si=pN-wxPRBPN-n3hse>
- Кохан, Т. Г. (2020). Культурологічні орієнтири сучасного українського кінознавства. *Українська культурологія*, 1 (6), 18-22. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1304027.pdf>
- Кузнецов, В. (2020, 15 квітня). Король Данило (2018). [Відео]. Youtube. https://youtu.be/tqrqU0UBNPQ?si=yL1--_El1b9aDb8K
- Лелик, М. Б. (2021). Культурна дипломатія як складова державної комунікації: мистецтво презентації України. Міністерство культури та інформаційної політики України Інформаційний центр культури і мистецтва Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, 1-19. https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematch_ogliadi/2021/Culture11.10.pdf
- Личковська, Н. Р. (2023). Теоретико-методологічні основи дослідження акторської творчості в аудіовізуальному мистецтві. *Академічні бачення*, 15, 1-7. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7759028>
- Мазепа, А. О. (2018). Екранна культура в історії образотворчого мистецтва: феномен, специфіка, актуальні трансформації. *Культура і сучасність*, 2, 256-260. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/Kis_2018_2_46.pdf
- Наумова Л. М. (2019). Мусієнко О. С. Модернізм & авангард: єдність протилежностей. Кінематограф 20 століття. Науковий вісник КНУТКиТ, 25. <http://nv.knutkt.edu.ua/article/view/188360>

Погребняк Г. П. (2020). Авторський кінематограф у культурному просторі другої половини ХХ-ХХІ ст.: монографія. Київ: НАКККіМ, 448 с.
http://ir.knutkt.edu.ua/bitstream/handle/123456789/628/ПОГРЕБНЯК_Г.П._Монографія%20Авторський%20кінематограф%20в%20культурному%20просторі%20другої%20половини%20ХХ%20-%20початку%20ХХ%20століття.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Поліщук О., Гуцал Р. (2019). Становлення та розвиток українського кіномистецтва. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв, 2(2), 173-180. <http://audiovisual-art.knukim.edu.ua/article/download/185697/187132/417591>

Редько, Л. (2021, 30 грудня). Чорний козак (2018) [Відео]. Youtube. https://youtu.be/CYUpVLxf4Gc?si=9HuILHix_mq_IGCE

Українське кіно. (2022, 23 грудня). Шляхетні волоцюги (2018). [Відео]. Youtube. https://youtu.be/pketBC2MsWM?si=q5QTtn_GntelJBpl

Федоренко, В. П. (2018). Кінематографічне мислення як підсвідомий феномен у мистецтві. *Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство»*, 39, 77-84. https://www.researchgate.net/publication/331059166_KINEMATOGRAFICNE_MISLENNA_AK_FENOMEN_PIDSVIDOMOGO_V_MISTECTVI

Фільми українською (2022, 31 грудня). Антон і червона химера 2018). [Відео]. Youtube. <https://youtu.be/GzUkFkBRukw?si=-k64W7xGrpeS7s0u>

Швець, Ю. (2022). Енергія відродження. Українське кіно 2014-2020. Кіностудії. том. тринадцятий. Колективна монографія. Упорядник і науковий редактор Лариса Брюховецька. Київ: Редакція журналу «Кіно-Театр» Вид. дім «Освіта України», 248 с. <http://nv.knutkt.edu.ua/article/download/259506/263502>

Нове українське кіно (2020, 12 грудня). Заборонений (2019). [Відео] Електронний ресурс. <https://www.cinema.in.ua/zaboronenyi-onlain/>
<https://kmaecm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/desyatnyk-g.o.-lymar-l.d.-2020-osnovy-aktorskoyi-majsternosti-v-ekrannij-tvorchosti.pdf>